

Шестакова Юлія Володимирівна

Гене́за інституту репутації парламентаря в Україні

УДК 32.328

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-4.12>

Шестакова Юлія Володимирівна
здобувачка наукового ступеня доктора
філософії з політології
Навчально-наукового інституту
публічного управління та державної
служби
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
вул. Академіка Ромоданова, 12/2, Київ,
Україна

У статті автором зосереджено увагу на сучасних наукових дослідженнях категорії «репутація», які почали реалізовуватися у середині ХХ століття. Досліджено поняття «репутація» у загальному вимірі, що являє собою сформовану суспільну оцінку, громадської думки про якості, переваги та недоліки суб'єкта. Також з'ясовано, що у структурі цього феномену виокремлюються такі різновиди: ділова репутація; соціальна репутація; політична репутація; професійна репутація. Проаналізовано стан наукових досліджень щодо генези інституту репутації парламентаря в Україні. Уточнено ряд понять, таких як «репутація парламентаря», «інститут репутації парламентаря». Зокрема, під терміном «репутація парламентаря» розуміється морально-етична категорія, яка включає в себе оцінку електоратом якостей та результатів діяльності парламентаря, яка ґрунтується на висновках про його особисті та професійні якості, результати його роботи, рівень очікувань та довіри до нього. Визначено елементи, що складають репутацію парламентаря, а саме: освіта, досвід політичної діяльності, високі комунікативні якості, позитивні особисті якості, позитивні професійні якості, результати політичної діяльності, дотримання законодавства, рівень очікування та рівень довіри. Складові репутації парламентаря для більшого сприйняття та розуміння зображені за допомогою авторської схеми. Під терміном «інститут репутації парламентаря» розуміється сукупність елементів, що характеризують професійну поведінку парламентаря для взаємодії з суб'єктами та об'єктами політики та наявний офіційний механізм по відновленню репутаційних втрат. Також у статті містяться приклади запровадження інституту парламентаря у демократичних європейських країнах. Проаналізовано наявні в Україні прояви громадських ініціатив, як механізму започаткування інституту репутації парламентаря. Зроблено висновки, що категорія «репутація парламентаря» повинна бути присутньою у кожному інформаційному просторі та стати модною та загальноживаною, на кшталт існування у політичному повсякденні таких категорій, як «політичний нарратив», «публічний дискурс» тощо. Визначено перспективи подальших розвідок, які полягають у визначенні теоретичних засад стандартизації інституту репутації парламентаря та з'ясуванні механізмів забезпечення репутації парламенту.

Ключові слова: генеза, репутація парламентаря, інститут репутації парламентаря, морально-етична категорія.

Вступ. Нині в демократичному суспільстві постійний діалог влади з громадянами стає центром здійснення політики і тому саме комунікація, що здійснюється через засоби масової комунікації перебуває під пильною увагою суспільства. Тому особливого значення набувають нематеріальні ресурси, одним з яких і постає репутація політичного діяча, яка безперечно суттєво впливає на суспільну оцінку діяльності суб'єкта політики. Дослідження цього феномену дозволяє поглибити розуміння політичного вибору та формування легітимності влади. Тому особливою важливістю набуває принцип соціальної відповідальності політичного діяча.

Враховуючи виклики сьогодення та процес імплементації міжнародного досвіду, що тягне за собою парламентська реформа в Україні виникає необхідність у визначенні та уточненні таких понять як «репутація парламентаря» та «інститут репутації парламентаря».

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Усвідомлення сутності репутації стало предметом теоретичних розвідок М. Вебера, Е. Дюркгейма, П. Сорокіна, Е. Фромма. Сучасні наукові дослідження категорії «репутація» почали реалізовуватися

у середині ХХ ст. такими вченими, як Дж. Ландберг, О. Ларсен, К. Шрег, Ф. Хантер. Праці таких українських вчених, як О. Бабкіна, С. Бульбенюк, І. Варзар, О. Воляннюк, В. Горбатенко, В. Денисенко, М. Дмитренко, Г. Зеленько, Н. Латигіна, О. Новакова, М. Остапенко, М. Пірен, О. Фісун, Ю. Шайгородський та інші, що зосередили свої дослідження на проблематиці функціонування сучасних політичних інститутів, політико-культурні проблеми становлення державної влади в умовах демократичного розвитку суспільства. Політичну репутацію як окремий предмет дослідження прослідковується у наукових працях О. Буряченка, О. Войнова, С. Денисюк, А. Кашпура, В. Корнієнка, Л. Кочубей, Т. Ляпіну, А. Пойченка, Г. Почепцова, А. Ротовського, В. Терещука, Т. Федорів та інших.

Метою статті є дослідження феномену репутації парламентаря – виникнення, розвиток та перспективи існування.

Для досягнення цієї мети автором постановлені такі завдання:

- уточнити зміст основних понять;
- проаналізувати сучасний стан функціонування «інституту репутації парламентаря» та визначити шляхи його розвитку;

– проаналізувати існуючий міжнародний досвід.

Методи дослідження. З метою поєднати теоретичних та практичних аспектів розгляду репутації суб'єкта політики з точки зору єдності різноманітних чинників, що впливають на формування довіри до його діяльності було застосовано загальнонаукові і спеціальні політологічні методи дослідження, аксіологічний, структурно-функціональний та комунікативно-мережевий підходи. Структурний метод дозволив визначитись зі складовими елементами репутації парламентаря. Інституціональний і мережевий підходи використані для вивчення комунікативної природи інституту репутації парламентаря, де суб'єкти діяльності взаємодіють у горизонтальних та вертикальних вимірах. За допомогою порівняльно-політологічного методу було розглянуто світовий і вітчизняний досвіди щодо технологій формування репутації парламентаря.

Результати дослідження. Дієвим механізмом та запорукою дотримання парламентської етики міг би стати і введений на законодавчому рівні наявний у міжнародній практиці та абсолютно відсутній в Україні «інститут репутації парламентаря», який на сьогодні не має чіткого визначення.

Дослідники виділяють види репутації в контексті провідних якостей особистості:

– міфологічна репутація, штучно створена для електоральних чи інших політичних цілей;

– реальна репутація, що формується в процесі діяльності політика і є об'єктивним відображенням його позитивних та негативних якостей (це особливо важливо в конкурентному середовищі, оскільки ускладнює руйнування репутації шляхом пошуку невідповідностей в її складі);

– одномірна репутація створюється за умови наявності в політика та його електорату спільних однозначних позицій, цілей та ідеалів;

– багатомірна репутація більш складна за побудовою, оскільки ґрунтується на урахуванні думки різних груп та програмній неоднозначності політика [1, с. 60].

У загальному вимірі *репутація* – це сформована суспільна оцінка, громадська думка про якості, переваги та недоліки суб'єкта. У структурі цього феномену можна виокремити такі його різновиди:

- ділова репутація;
- соціальна репутація;
- політична репутація;
- професійна репутація [2, с. 34].

Е. Коган вважає, що репутація складається унаслідок використання таких основних індикаторів:

1. Ціннісні орієнтації, оскільки у більшості випадків система цінностей є достатньо стабільною, не піддається постійним коректуванням, базується на усталених уявленнях, ментальних орієнтирах більшості населення.

2. Коректування зовнішнього іміджу суб'єкта з метою збереження репутаційного капіталу та залучення додаткових, актуальних аргументів на користь існуючої репутації.

3. Збереження сформованої репутації, оскільки руйнується вона швидко, а відновити її надзвичайно важко, а іноді і не можливо [1, с. 70].

В свою чергу психологічний підхід у визначенні сутності поняття «репутація» базується на психо-емоційному сприйнятті та являє собою інтелектуально-оціночну сукупність сформованих думок і суджень одних індивідів про інших. Тут науковці традиційно виділяють такі складові репутації: – природні та штучні. Природні елементи формуються під впливом оцінки поведінки та результатів діяльності певного суб'єкта, а штучні цілеспрямовано створюються за допомогою спеціальних технологічних прийомів; – суб'єктивні та об'єктивні, тобто уявлення про репутацію її творцями та носіями; – когнітивні та емоційні засоби формування репутації як шляхом усвідомленого, раціонального сприйняття, так і через емоційну сферу людини [2, с. 137-138].

Здебільшого інститут репутації проявляється у термінології «ділова репутація», що більше відноситься до суб'єктів бізнесу, зокрема вказане поняття має визначення у роботах таких зарубіжних науковців, як Р. Харлоу [3], Д. Крепса [4], Р. Вілсона [4], П. Мілгрона [5], Д. Робертса [5].

Через що це визначення і фіксується у цивільному законодавству України, зокрема, *ділова репутація* є особистим немайновим благом, (ч.1 ст.201 ЦК України). Чинне законодавством України встановлено, що право на недоторканність ділової репутації належить як фізичній так і юридичній особі (ст.ст. 94, 299 ЦК України), а її приниження розглядається як завдання моральної шкоди (ст. 23 ЦК України). Проте національне законодавство не містить універсального та чіткого визначення ділової репутації [6].

Разом з тим, у Інформаційному листі Вищого господарського суду України від 28.03.2007 № 01-8/184 «Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію» [7] та постанові Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» [8] наголошується на тому, що ділова репутація є *морально-етичною категорією* тому визначення її змісту залежить від природи її суб'єкта, в свою чергу чинне законодавство.

Під діловою репутацією фізичної особи з огляду на її тісний зв'язок з трудовими відносинами вважають науково обґрунтовану оцінку професійно важливих і особистих якостей особи, які сприймаються в суспільній свідомості, професійних колах і власній свідомості.

Ділова репутація фізичної особи складається з певних елементів, що характеризують її професійні та морально-етичні якості, визначають рівень її освіти та досягнення в певній сфері. У законодавстві не вказано цих елементів, неможливо навести і їх вичерпний перелік, але можна зазначити про основні чинники, які формують ділову репутацію фізичної особи:

- освіта;
- досвід роботи;
- наявність універсальних та унікальних здібностей;
- високі комунікативні якості;
- наявність державних нагород, премій і різних заохочень;
- відсутність дисциплінарних стягнень;
- відсутність грубих порушень законодавства;
- участь у професійних спілках, об'єднаннях тощо;
- відсутність чи невелика кількість спеціалістів того ж рівня;
- наявність рекомендацій;
- думка трудового колективу, керівника [9].

Перейдемо до розуміння категорії політичної репутації – це, за визначенням А. Голішевської, усвідомлена колективна оцінка зацікавленими групами поведінки, якостей і результатів діяльності суб'єкта політики, рівень очікувань та довіри до нього як у внутрішньому, так і зовнішньому інституційному середовищі, що має системний, кумулятивний характер та потребує інтеграції в загальну культуру та поведінку носія [10, с. 39].

Саме репутація формується й існує в просторі суспільного дискурсу як соціальне уявлення, визначаючи суспільні переваги. Тому вивчення репутації дозволяє поглибити розуміння закономірностей політичного вибору, формування довіри й недовіри до суб'єктів влади, оцінювання ефективності та надійності влади, а також посадових осіб органів державної влади. Репутація являє собою суб'єктивне і колективне оцінювання надійності колективного або індивідуального суб'єкта з такими характеристиками:

- репутація – це характеристика другого порядку, похідна від індустріальної системи, яка чітко відображає виникаючий статус суб'єкта репутації в організаційному полі;
- репутація – це зовнішнє відображення внутрішньої колективної ідентичності діяльності суб'єкта, яка, у свою чергу є результатом усвідомлення працівниками ролі органу державної влади в суспільстві;
- репутація підсумовує оцінки ефективності діяльності в минулому різними експертами, звертає увагу на можливості та здатність суб'єкта діяльності (державного службовця) задовольнити різні категорії;

– репутація складається з численних але взаємопов'язаних образів суб'єкта у свідомості всіх зацікавлених сторін і відображає його загальну привабливість для співробітників, споживачів і громадськості;

– репутація є втіленням двох фундаментальних вимірів ефективності суб'єкта репутації – оцінки його досягнень і визначення його успішності у спеціальній галузі діяльності [11].

Відповідно, політична репутація певного суб'єкта має розглядатися як результат діяльності і відносин. Суб'єктами репутації у сфері політики є:

- а) органи державної і місцевої влади;
- б) окремі політики, політичні лідери та активісти;
- в) політичні партії;
- г) громадсько-політичні організації;
- д) влада загалом [10, с. 39].

На нашу думку репутація парламентаря повинна складатися з таких елементів, як зображено це у схемі 8.

Тобто, ми приходимо до висновку, що «репутація парламентаря» являє собою морально-етичну категорію, яка включає в себе оцінку електоратом якостей та результатів діяльності парламентаря, яка ґрунтується на висновках про його особисті та професійні якості, результати його роботи, рівень очікувань та довіри до нього.

Виходячи з наведеного, нами надається наступне визначення «інституту репутації парламентаря» – це сукупність елементів, що характеризують професійну поведінку парламентаря для взаємодії з суб'єктами та об'єктами політики та наявний офіційний механізм по відновленню репутаційних втрат.

Особливо прискіпливе відношення до репутації політиків, в тому числі і депутатів законодавчого органу прослідковується на прикладах країн європейських демократій, в яких електорат досить прискіпливо звертає увагу на репутацію свого обранця.

Наприклад, у кодексі етики Сейму Польщі одним із п'яти основних принципів є «турбота про добре ім'я Сейму» [12].

Схожа вимога міститься і у кодексі поведінки, ухваленому парламентом Албанії у 2018 році: «Цей кодекс застосовується до всіх аспектів публічної діяльності депутатів. Він не повинен регламентувати питання приватного життя, крім випадків, коли приватне життя депутатів явно впливає на довіру суспільства до депутатів і до Народного зібрання» [13].

Як на нашу думку, на сьогодні у представників політичної правлячої еліти бажання запровадити інститут репутації немає і це зрозуміло, бо він потягне за собою відповідальне ставлення до своєї поведінки, особливо дотримуватись парламентської етики не лише у стінах парламенту,

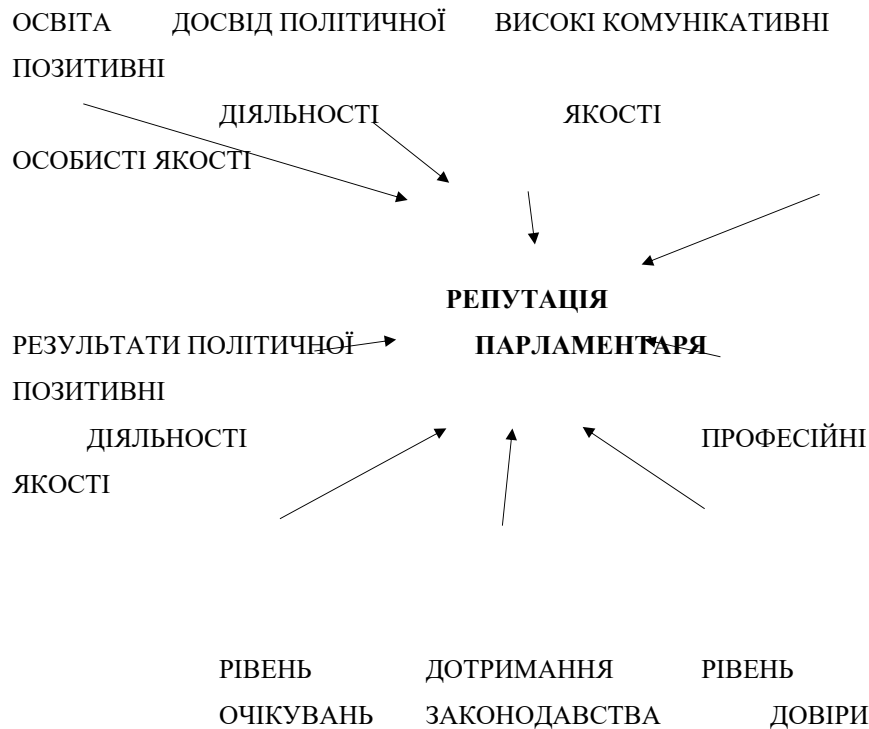

Рис. 1

Джерело: авторська розробка

а й у позапарламентській. То від кого ж залежить просування ідеї створення інституту репутації та його формування? Звісно, що це громадянське суспільство, яке є рушійною силою таких ініціатив. Зокрема, одним із проявів започаткування такого інституту є поки що громадські ініціативи на кшталт незалежних інформаційних сайтів ПолітХаб (веб-сайт: <https://www.chesno.org>) де міститься інформація про народних депутатів України, їх причетність до корупційних схем тощо та відповідне висвітлення неналежної поведінки політиків у ЗМІ. Але такі прояви самі по собі не можуть впливати на репутаційні втрати, що унеможливають подальший рух недолугого політика у владі, оскільки, по-перше, створені для вузького кола споживачів та, по-друге, не забезпечені механізмами відповідальності перед суспільством.

Як висновок, зазначимо, що безумовним позитивом у реформуванні парламентської етики України запровадження інституту репутації парламентаря, що при правильному розвитку допоможе очистити владні структури від осіб, що мають негативний вплив на побудову держави. Завдяки відкритій інформації щодо шляху просування у політиці склад осіб, що будуть балотуватися на виборах до ВРУ буде набагато якіснішим та більш професійним. А висуванці з заплямованою репутацією не зможуть потрапити ні до лав політичних партій, ні в подальшому і до парламенту та вимушені будуть полишити свою участь у «великій політиці». Але безумовно, для виключення помилок та

задля уникнення «чорного піару», вказаний інститут репутації парламентаря повинен бути забезпечений законодавчим механізмом оскарження та спростування неправдивої інформації відносно парламентаря.

Разом з тим, сама категорія «репутація парламентаря» повинна бути присутньою у кожному інформаційному просторі та стати модною та загальноживаною, на кшталт існування у політичному повсякденні таких категорій, як «політичний наратив», «публічний дискурс» тощо.

Перспективи подальших розвідок полягають у визначенні теоретичних засад стандартизації інституту репутації парламентаря та з'ясуванні механізмів забезпечення репутації парламенту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Коган Е.В. Этические аспекты формирования политической репутации. *Бизнес. Общество. Власть*. 2013. № 16. С. 58–78.
2. Шкроміда В. В. Наукові підходи дослідження категорії «репутація». *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. Вип.14. Т.1. С. 136–142.
3. Harlow Rex F. Building a Public Relations Definition. *Public Relations Review*. 1976, Winter. Vol. 2, № 4. P. 36.
4. Kreps D., Wilson R. Reputation and imperfect information. *Journal of Economic Theory*. 1982. № 27(2). P. 253–279.
5. Milgrom P., Roberts J. Predation, reputation, and entry deterrence. *Journal of Economic Theory*. 1982. № 27(2). P. 280–312.

6. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січн. 2003р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 30.08.2022).

7. Лист Вищого господарського суду України від 28.03.2007 № 01-8/184 «Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_184600-07#Text (дата звернення: 30.08.2022).

8. Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09#Text (дата звернення: 30.08.2022).

9. Стародубцев А. Теоретико-правові засади визначення поняття «ділова репутація». URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/6-2015/starodubcev.pdf> (дата звернення: 30.08.2022).

10. Голішевська А.В. Соціокультурні чинники формування політичної репутації в контексті демократичного розвитку українського суспільства: дис. ... канд. політ. наук : 23.00.03. Київ. 2020. 225 с.

11. Яцуба Л. Репутація державного службовця як складова іміджу державної служби. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_03\(14\)/12yloids.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_03(14)/12yloids.pdf) (дата звернення: 30.08.2022).

12. Рішення № 61 «Про затвердження Кодексу поведінки депутатів Народних зборів Республіки Албанія», 5 квітня 2018 р. URL: <https://www.parlament.al/Files/RaporteStatistika/vendim-nr.-61-dt.-5.4.2018-Kodi-i-Sjelljes.pdf> (алб. мов.) (дата звернення: 30.08.2022).

13. Генеральная Ассамблея ООН, Резолюція 51/59 «Борьба с коррупцией», Организация Объединенных Наций, 12 декабря 1996 г., URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/51/59> (дата звернення: 30.08.2022).

REFERENCES:

1. Kohan, E.V. Etycheskye aspekty formirovaniya polytycheskoi reputatsyy (2013) [Ethical aspects of the formation of political reputation] *Byznes. Obshchestvo. Vlast.* № 16. p. 58–78. [in Ukrainian].

2. Shkromyda, V. V. Naukovi pidkhody doslidzhennia katehorii «reputatsiia» [Scientific approaches to the research of the “reputation» category]. *Aktualni problemy*

rozvytku ekonomiky rehionu. Vyp.14. T.1. p. 136–142. [in Ukrainian].

3. Harlow Rex F. Building a Public Relations Definition. *Public Relations Review* (1976), Winter. Vol. 2, № 4. P. 36.

4. Kreps D., Wilson R. Reputation and imperfect information. *Journal of Economic Theory* (1982). № 27(2). P. 253–279.

5. Milgrom P., Roberts J. Predation, reputation, and entry deterrence. *Journal of Economic Theory* (1982). № 27(2). P. 280–312.

6. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy (2003). [The Civil Code of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

7. Lyst Vyshchoho hospodarskoho sudu Ukrainy vid 28.03.2007 № 01-8/184 «Pro deiaki pytannia praktyky zastosuvannia hospodarskymy sudamy zakonodavstva pro informatsiiu. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_184600-07#Text.

8. Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 27.02.2009 № 1 «Pro sudovu praktyku u spravakh pro zakhyst hidnosti ta chesti fizychnoi osoby, a takozh dilovoi reputatsii fizychnoi ta yurydychnoi osoby». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09#Text (дата звернення: 30.08.2022).

9. Starodubtsev A. Teoretyko-pravovi zasady vyznachennia poniattia «dilova reputatsiia». [Theoretical and legal principles of the definition of the concept of “business reputation”] URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/6-2015/starodubcev.pdf>.

10. Golishevskaya, A.V. Sociocultural factors of political reputation formation in the context of democratic development of Ukrainian society: dissertation. ... candidate flight. Sciences: 23.00.03. Kyiv. 2020. 225 p.

11. Iatsuba L. Reputatsiia derzhavnoho sluzhbovtsia yak skladova imidzhu derzhavnoi sluzhby. [The reputation of a public servant as a component of the public service image]. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_03\(14\)/12yloids.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_03(14)/12yloids.pdf).

12. Rishennia № 61 «Pro zatverdzhennia Kodeksu povedinky deputativ Narodnykh zboriv Respubliki Albaniia», 5 kvitnia 2018 r. URL: <https://www.parlament.al/Files/RaporteStatistika/vendim-nr.-61-dt.-5.4.2018-Kodi-i-Sjelljes.pdf>.

13. Heneralnaia Assambleia OON, Rezoliutsiia 51/59 «Borba s korruptsyei», Orhanyzatsiia Ob'edynennykh Natsyi, 12 dekabria 1996 h. URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/51/59>.

Development of the institute of the reputation of a parliamentary in Ukraine

Shestakova Yuliia Volodymyrivna

Postgraduate Student of the Ph.D.
in Political Sciences
Institute of Public Administration
and Civil Service
of the Taras Shevchenko National
University of Kyiv
Romodanova str., 12/2, Kyiv, Ukraine

In the article, the author focuses on modern scientific studies of the “reputation” category, which began to be implemented in the middle of the 20th century. The concept of “reputation” in its general dimension, which is a formed public assessment, public opinion about the qualities, advantages and disadvantages of the subject, was studied. It was also found out that the following varieties are distinguished in the structure of this phenomenon: business reputation; social reputation; political reputation; professional reputation. The state of scientific research on the genesis of the parliamentary reputation institute in Ukraine is analyzed. A number of concepts, such as “parliamentarian reputation”, “institute of parliamentary reputation” have been clarified. In particular, the term «reputation of a parliamentarian» means a moral and ethical category that includes the electorate’s assessment of the qualities and results of the parliamentarian’s activities, which is based on conclusions about his personal and professional qualities, the results of his work, the level of expectations and trust in him. The elements that make up the reputation of a parliamentarian are defined, namely: education, experience in political activity, high communication skills, positive personal qualities, positive professional qualities, results of political activity, compliance with legislation, level of expectation and level of trust. The constituent reputations of a parliamentarian are depicted using the author’s scheme for greater perception and understanding. The term «institute of a parliamentarian’s reputation» refers to a set of elements characterizing the professional behavior of a parliamentarian for interaction with subjects and objects of politics and the existing official mechanism for restoring reputational losses. The article also contains examples of the introduction of the institution of the parliamentarian in democratic European countries. Manifestations of public initiatives available in Ukraine as a mechanism for starting the parliamentarian’s reputation institute are analyzed. It was concluded that the category «parliamentarian’s reputation» should be present in every information space and become fashionable and commonly used, like the existence of such categories as «political narrative», «public discourse», etc. in everyday politics. Prospects for further investigations have been determined, which consist in determining the theoretical foundations of the standardization of the parliamentarian’s reputation institute and clarifying the mechanisms for ensuring the parliament’s reputation.

Key words: development, parliamentarian’s reputation, institution of parliamentarian’s reputation, moral and ethical category.